

Nr 163.

Av herr **Liljedahl**, om anslag till ordnande av tandvården vid armén.

Till omsorgen om det levande försvaret hör den dubbla uppgiften att för så väl krigets som fredens behov stärka individens krafter. Soldaten är i värnpliktsskolan en ung människa med rätt till etisk och hygienisk uppfostran. Han är tillika en ung medborgare, som bör vara statens ögonsten.

I överensstämmelse med en sådan uppfattning har inom armén den allmänna värnplikten blivit ett även i hygieniskt avseende alltmer stabilt begrepp, så att det exempelvis innefattar *allmän badplikt* — tyvärr ej ännu ålagd Sveriges civila befolkning, varför en mängd sjukdomar onödigtvis uppkomma — samt vid en del mer försigkomna truppförband även obligatorisk daglig *rengöring av tänderna*, emedan matens tuggande med rena tänder är av stor vikt för soldatens hälsa. Genom Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses berömvärda omtanke har även den idén nyligen tagit gestalten av ett utarbetat förslag, att maten ej blott bör tuggas med rena tänder utan även med *friska*, ja, i en del fall finns ej ens möjlighet att för denna funktion använda några tänder alls, emedan soldaten ej äger några. Det gäller då att med läkekonstens restaurerande förmåga utrusta honom med dylika. När de värnpliktige numera offra i regeln ett helt år för sin krigsutbildning, är det ej mer än rätt, att de få åtnjuta all den omvårdnad, som en god kroppsconstitution kräver för att hållas vid makt. Redan militärlivets friska och härdande umgänge med naturen grundlägger positivt den militära hälsovården, men givetvis äro i vissa fall direkta ingrepp av läkekonsten nödvändiga. Detta gäller ej minst i fråga om tandvården, som i motsats till fotvården vid fotfolket

— arméns huvuddel — ej tagit formen av någon *allmän* vård. Erfarenheten visar dock, att flertalet värnpliktige äro i behov av en sådan på grund av den inom vårt folk allmänt spridda tandrötan. Enligt sjukvårdsstyrelsens beräkning i dess underdåniga förslag till tandvårdens ordnande vid armén, vilket bifogas denna motion, kommer de tandvårdsbehövandes antal bland arméns manskap med den nya härordningens genomförande att uppgå till 40,000.

Enligt vad som uppgivits är det den svenska regeringens avsikt att först *efter* kriget för riksdagen framlägga förslag till tandvårdens ordnande inom armén. Skälet till detta uppskov skulle vara de erforderliga kostnaderna. Respekt är ett sådant motiv värt, om det kan bevisas, att den militära tandvården är utan betydelse för en svensk armé i fält, och att det icke hör till en god organisationsmetod att låta krigsorganisationen och fredsorganisationen harmoniera med varandra, så att en mängd ej i fred förberedda åtgärder måste vid en mobilisering improviseras. Ett sådant förfarande motsäger dock vårt försvars planmässiga ordnande. Det pågående världskriget visar, att tandvården är i fält nödvändig och växer ut till ett ofantligt omfång på grund av skyttegravskrigets stora avlastning av käkskadade soldater.

Jag anser det därför vara mycket betänkligt att uppskjuta tandvårdens ordnande till krigets slut, ty ingen garanterar, att icke Sverige kan behöva dessförinnan värna sitt oberoende, och då kräves en ordnad tandvård i fält. Jag hänvisar till detta års första nummer av »Odontologisk tidskrift», där under rubriken »I tandklinikerna bakom fronten» lämnas en redogörelse för de åtgärder, som i detta syfte vidtagits inom österrikiska armén. Man hade där ej i fred tänkt på denna sak, utan nödgades efter krigsutbrottet, då de blodiga erfarenheterna kommo slag i slag, ordna tandvården. De långa skyttegravarna gjorde det nödvändigt att anskaffa utrustningsmateriel och läkare för tandklinikerna bakom fronten. Ett utarbetat förslag framlades först i december 1914 av stabsläkaren, docenten dr Zilz. På detta sätt tillkommo i ärkehertig Josef Ferdinands armé de första ambulerande tandklinikerna, som ställdes under erfarna tandläkares kommando. Två av dessa formationer dirigerades till Dunajecfronten under det en tredje etablerades vid en etappinje. »Vilken som helst som hade tillfälle» — heter det i nämnda tidskrift — »att bese dessa ambulatorier i deras arbete, vare sig de anpassades i en bondkoja eller i ett tält eller i en skyttegrav (vid Zakliczin) blev ovillkorligen övertygad om det nödvändiga behovet av dem; anstalterna blevo snart populära inom hela armén. Allt eftersom behovet av dem ökades, och olika kårkommandon allt enträgnare anhöllo om kompetent anvisning på en dylik

anstalt, uppdrog arméledningen åt mig, säger dr Z., att anordna nya sådana ambulatorier, resp. så att varje kår kunde erhålla var sin. För närvarande förfogar fjärde armén över 8 fälttandläkare-ambulatorier och en krigstandklinik; personalen i denna senare består av kommandanten, 6 assistenter, 100 sanitets- och trängmanskap, en apotekare, jämte en sanitets- och ekonomiofficer, liksom två sköterskor. Utom detta äro vid kliniken anställda en målare och en fotograf, som exakt avteckna och kopiera läget i de enskilda fallen. Till hjälp åt kliniken är med densamma ett rörligt fälttandläkare-ambulatorium förenat, för behandling av osårade, tandsjuka officerare och manskap på etapp-platserna; och hittills hade omkring 4,000 osårade vid armén blivit behandlade av tandläkarna».

Under en följd av år hava tandpolikliniker försöksvis varit anordnade vid ett flertal svenska truppförband. Resultatet av denna till omfånget ytterst ringa verksamhet har dock — påpekade överfältläkaren Ivar Dalheim i ett inom Sveriges tandläkareförbund den 23 maj 1915 i Stockholm hållet föredrag, sedermera publicerat i förbundets tidskrift — varit särdeles tillfredsställande och lett till, att arméns sjukvårdsstyrelse nu utarbetat förslag i ämnet med syfte att organisera hela arméns tandvård. Det är tydligt, att om denna sak redan nu, medan vi åtnjuta fredens nådafrist, ordnas på bästa sätt, så kan i händelse av ett svenskt krigsutbrott fältanordningarna ansluta sig till den i fred upprättade organisationen. Denna bör därför skyndsamt komma till stånd.

Det fullt utarbetade förslag, som sjukvårdsstyrelsen avgivit till tandvårdens ordnande vid armén, har genomgått remissens skärseld och även på arméförvaltningens hemställan granskats av Sveriges tandläkareförbund. Förslaget föreligger nu i slutgiltigt skick och kan läggas till grund för en god reform. Genom att till min motion bifoga det sålunda utarbetade förslaget låter jag dess motivering själv tala sitt övertygande språk och bifogar även sjukvårdsstyrelsens detaljerade kostnadsberäkningar. Då regeringen ej nu vill taga ledningen av denna frågas lösning, måste riksdagen i känslan av sitt ansvar inför tidens allvar göra det, och säkert skall regeringen utan tvekan realisera förslaget, därest riksdagen anvisar de erforderliga medlen. Kostnaderna beräknas (bil. 4) under första året till 100,000 kronor och sedermera årligen till ett belopp av 53,400 kronor. Rätt till fri tandvård, fria läkemedel och materialier skulle under fredstid i regeln endast tillkomma personal av manskapsklass.

På grund av vad jag sålunda anfört och med hänvisning till Kungl. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses här bifogade underdåniga förslag till tandvårdens ordnande vid armén hemställes,

att riksdagen måtte ställa 100,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande under år 1917 för tandvårdens ordnande vid armén i huvudsaklig överensstämmelse med det av Kungl. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse avgivna underdåniga förslaget.

Stockholm den 27 januari 1916.

Ernst Liljedahl.

Huvudbilaga.

Kungl. arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses underdåniga förslag till tandvårdens ordnande vid armén.

Allmänna grunder.

I underdånig redogörelse för resultatet av verkställda försök med anordnande av tandvård vid armén den 29 maj 1914 har arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse framlagt de erfarenheter, som vunnits vid för berörda ändamål upprättade tandpolikliniker.

Av denna redogörelse framgår, att en till allt manskap utsträckt tandvård är med hänsyn till tandrötans stora utbredning av behovet högeligen påkallad, att tandvården vid armén bör jämte behandling av akuta fall i första hand avse åstadkommande av nöjaktig tuggförmåga, där denna genom tändernas kariering eller genom förlust av tänder i större antal blivit otillfredsställande.

att tandvården vid armén bör förläggas till polikliniker, en å varje förläggningssort och inom något där befintligt militärt etablissemang,

att tandpoliklinikernas utrustning bör vara tillräcklig och tidsenlig, så att arbetskrafterna kunna till fullo utnyttjas,

att vid tandpoliklinikerna likartade förbrukningsmaterialier böra finnas att tillgå,

att vid varje tandpoliklinik bör anställas en legitimerad tandläkare med ett årligt arvode, beräknat efter 5 kronor per arbetstimme,

att försökstandpoliklinikernas hela driftkostnad kan anses hava utgjort ungefär 0,3 öre för man och tjänstgöringsdag, samt

att värnpliktiga tandläkare i största möjliga utsträckning under sin värnpliktstjänstgöring böra kommanderas till tjänstgöring vid arméns tandpolikliniker.

Dessa erfarenheter, som vunnits under tandpoliklinikernas 6-åriga verksamhet, synas styrelsen vara av den beskaffenhet, att de kunna läggas till grund för en enhetlig organisation av truppförbandens tandvård och har styrelsen därför med ledning av desamma samt med biträde av sakkunniga utarbetat föreliggande förslag.

Att behovet av tandvård vid armén är synnerligen stort framgår av erfarenheterna från förutnämnda tandpolikliniker. Beträffande tändernas beskaffenhet hos manskapet i allmänhet hava verkställda undersökningar visat, att man utan överdrift kan beräkna, att i medeltal varje man av manskapet har 2 tänder uttagna, 5 tänder, som böra uttagas, och 2 å 3 tänder, som böra fyllas.

Ett fullständigt tillgodoseende av det vid inträde i militärtjänsten förefintliga behovet av tandvård, vilket flera tandläkare uppställa såsom ett önskemål,

torde vara ett krav, som knappast tillkommer den militära tandvården att fylla, enär den dåliga beskaffenheten hos manskapets tänder i regeln förorsakats av bristfällig vård under uppväxtåren och således har sin grund i socialhygieniska missförhållanden inom det civila samhällslivet.

Härtill kommer, att en sådan totalbehandling av manskapets tandgårdar under värnpliktstjänstgöringen skulle dels beröva den militära utbildningen ett alltför stort antal arbetstimmar, dels kräva ett större antal tandläkare än det, som beräknats stå till förfogande, och dels medföra dryga kostnader för ett ändamål, som egentligen icke hör till det militära området.

Tandvården vid armén bör därför, såsom också från sakkunnigt håll gjorts gällande, inskränkas till att fylla de krav militärtjänstens intressen ställa i detta hänseende och torde således böra omfatta behandling av akuta sjukdomsfall, avlägsnande av tandrötter och tänder, som icke kunna konservativt behandlas samt av tandsten, behandling av sådana skadade för tuggförmågan viktiga tänder, vilka äro lämpliga att iståndsätta samt insättningar av konstgjorda tänder, då tänder förlorats utan eget förvållande genom olyckshändelse i militärtjänsten eller då tuggförmågan genom förlust av ett större antal tänder blivit så nedsatt, att allmänna hälsotillståndet därav lider. Insättning av konstgjorda tänder ingår visserligen icke i den nuvarande tandvårdens uppgifter, men anses i ovannämnd utsträckning nödvändig för tjänstbarhetens bibehållande.

Ordnanandet av arméns tandvård, så att densamma i förutnämnd omfattning fyller berättigade anspråk, förutsätter å ena sidan, att det härför erforderliga tandvårdsarbetet kan tillnärmelsevis beräknas, å andra sidan att det motsvarande behovet av tandläkare kan med någorlunda tillförlitlighet angivas.

Beträffande tandvårdsarbetets omfattning har sakkunnigt utredning ådagalagt, dels att antalet tandvårdsbehövande av manskapet vid armén är omkring 37,000, vilket antal efter den nya härordningens genomförande torde böra ökas till minst 40,000, dels att var och en av de tandvårdsbehövande enligt vid försökstandpoliklinikerna vunnit erfarenhet kräver behandling av tandläkare under i medeltal en halv timme.

Tandvården vid armén i dess helhet kan således anses taga tandläkarnas tid i anspråk under omkring 20,000 timmar årligen och skulle enligt hittills tillämpad ersättningsberäkning, 5 kronor per timme, medföra en årlig kostnad för tandläkarnas avlöning av 100,000 kronor. För att nedbringa denna kostnad och på samma gång utnyttja värnpliktiga tandläkares yrkesskicklighet genom deras användande vid arméns tandvård böra de tandläkare, som mot arvode anställas inom förläggningssorterna, få en efter motsvarande truppstyrka ganska begränsad tjänstgöringstid, under det att värnpliktiga tandläkare beordras att fullgöra det övriga tandvårdsarbetet. Härigenom beräknas dessa kostnader kunna nedbringas till mindre än en tredjedel av förutnämnda belopp.

Behovet av tandläkare kan följaktligen beräknas bliva tillgodosett till ungefär en tredjedel genom de avlönade tandläkare, som måste finnas en inom varje förläggningssort, och till två tredjedelar genom värnpliktiga tandläkare, vilka beordras till facktjänstgöring enligt för varje år utarbetad plan.

De tandläkare, som mot ersättning skola tjänstgöra vid armén, torde tills vidare böra anställas medelst förordnande för att underlätta önskvärda ändringar och förflyttningar.

På grund härav och även av kostnadshänsyn bör arméns tandvård organiseras i anslutning till arméns sjukvårdsväsende, varvid dock behovet av sakkunnigt biträde i sjukvårdsstyrelsen kommer att göra sig gällande.

Tandläkare och tandvårdsanstalter.

Arméns tandvård har hittills handhåfts av civila tandläkare, vilka varit anställda såsom föreståndare vid de s. k. tandpoliklinikerna. Anställningen har skett genom kontrakt och mot ett årligt arvode, beräknat efter 5 kronor för varje arbetstimme. Mot detta sätt för tandläkarnas anställande hava inga befogade anmärkningar blivit framförda, ej heller hava några anmärkningar framställts mot grunderna för beräkandet av arvodenas storlek. Däremot har starkt ifrågasatts, att tandläkarna vid en organisation av tandvården vid armén i dess helhet skulle erhålla militär tjänsteställning för att med större auktoritet kunna utöva sin verksamhet bland arméns personal.

Ehuru inrättandet av en militär tandläkarkår sannolikt skulle medföra ökat intresse hos vederbörande tandläkare samt befordra ordning och disciplin i samarbetet mellan dem och de värnpliktiga tandläkarna, vilka skola fullgöra sin facktjänstgöring vid arméns tandvårdsanstalter, och således ur dessa synpunkter vore önskvärt, har styrelsen dock icke ansett sig för närvarande böra avgiva förslag i sådant syfte, enär en militär organisation skulle kräva högst betydligt ökade kostnader för arméns tandvård.

För att tillgodose hela arméns behov av tandvård i den omfattning ovan föreslagits, erfordras upprättandet av tandvårdsanstalter (tandpolikliniker) inom samtliga truppförläggingsorter. Dessa anstalter böra med bibehållande tills vidare av tandläkarnas civila karaktär underställas vederbörande militära myndigheter och närmast ställas under överinseende av respektive truppförbandsläkare, vilka skola övervaka tandvården samt äga att vidtaga för dess ändamålsenliga handhavande erforderliga åtgärder.

Tandvårdsanstalterna kunna lämpligen förläggas till militära etablissemang, en inom varje förläggingsort utom i Stockholm, där med hänsyn till de stora avstånden tvenne anstalter ansetts erforderliga.

Vid varje anstalt anställs en legitimerad tandläkare såsom föreståndare, vilken i regeln biträdes av värnpliktig tandläkare under längre eller kortare tid allt efter behovet av biträde och tillgången på tjänstgöringsskyldiga. Den årliga kontingenten värnpliktiga kan beräknas till 14 vapenföra tandläkare, vilka med en facktjänstgöring vid tandvårdsanstalterna under 4 timmar dagligen kunna beräknas fullgöra inalles omkring 14,000 arbetstimmar, som sålunda komma arméns tandvård till godo. Föreståndarna för anstalterna böra anställas och de värnpliktiga tandläkarna fördelas genom arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses försorg.

Föreståndarna anställas efter ansökan genom förordnande för en tid av 3 år i sänder och mot ett årligt arvode, beräknat enligt förut angivna grunder och med nödig hänsyn till den inom varje ort förlagda truppstyrkans sannolika storlek.

Dessa arvoden indelas i 3 klasser och fördelas efter truppstyrkan inom förläggingsorterna (bil. 1) sålunda:

att I. klassens arvode å 500 kronor utgår vid tandvårdsanstalter för ett mindre truppförband,

att II. klassens arvode å 900 kronor utgår vid tandvårdsanstalter för ett större truppförband samt vid anstalter, som äro gemensamma för ett större och ett mindre truppförband.

att III. klassens arvode å 1,200 kronor utgår vid tandvårdsanstalter, som äro gemensamma för två större eller flera truppförband.

Då behovet av tandvård inom de olika förläggningssorterna knappast kan tillnärmelsevis beräknas före en allmän tandbesiktning, böra de värnpliktiga tandläkarna efter skedd fördelning till facktjänstgöring kunna överflyttas till annan anstalt för att vid förefallande behov åstadkomma erforderlig utjämning i tandvårdsarbetet.

Den för tandvårdsanstalterna erforderliga utrustningen av inventarier, instrument och förbrukningsartiklar bör anskaffas enligt fastställd för alla gemensam normalplan (bil. 2—3). Då denna utrustning icke är tillräcklig för insättande av konstgjorda tänder, böra hithörande arbeten utföras på vederbörande tandläkares enskilda laboratorier enligt stadgade villkor.

För tandvårdens bestridande vid arméns samtliga truppförband erfordras enligt hosföljande förteckning inalles 35 tandläkare med en sammanlagd arbetstid av 6,360 timmar. Då hela den erforderliga arbetstiden för tandläkare beräknats till 20,000 timmar återstå i runt tal 14,000 timmar. Dessa kunna fullgöras av värnpliktiga tandläkare, vilkas antal har beräknats till 14 vapenföra av varje årsklass. Den vapenföra tandläkaren beräknas alltså få tjänstgöra 1,000 timmar vid tandvårdsanstalterna, vilket anses kunna ske utan olägenhet för hans övriga facktjänstgöring.

Kostnader.

Av den med ledning av verkställda utredningar upprättade kostnadsberäkningen (bil. 4) framgår, att utgifterna för tandvårdens ordnande vid armén böra bestridas dels genom ett årligt, dels genom ett extra anslag.

De årliga utgifterna äro: arvoden till 35 tandläkare 32,200 kronor, arvode till sakkunnigt biträde i arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse 1,200, summa arvodeskostnad 33,400 kronor,

utgifter för tandfyllnadsmateriel och slitage, samt för konstgjorda tänder, vilka beräknats till 20,000 kronor eller sammanlagt ett årligt anslag av 53,400 kronor.

De extra utgifterna avse kostnaderna för uppsättning av instrument m. m. vid tandvårdsanstalterna och beräknas enligt bifogad förteckning och prisuppgift till 46,600 kronor.

Samtliga kostnader uppgå således under första året till ett belopp av 100,000 kronor.

Utom förutnämnda kostnader tillkommer ett årligt anslag, som erfordras för värnpliktiga tandläkares fackutbildning. Visserligen medför deras utbildning till läkarbiträden inga särskilda kostnader, men en del av de värnpliktiga tandläkarna måste uttagas till specialutbildning i den för krigskirurgien nödvändiga käkfrakturbehandlingen, vilket givetvis medför utgifter till lärararvode, instrument, övningsmateriel m. m. Berörda kostnader, som avse värnpliktigas utbildning, torde icke böra upptagas i förevarande kostnadsberäkning.

Rätt till fri tandvård.

Beträffande rätt till fri tandvård vid arméns tandvårdsanstalter under fredstid torde bestämmelserna i nådig kungörelse den 2 juni 1911 angående rätt till fri sjukvård m. m. i tillämpliga delar kunna lända till efterrättelse.

Härvid bör dock framhållas, att till följd av behandlingens polikliniska karaktär intagning på tandvårdsanstalt knappast kan ifrågakomma, utan bör i sådana fall avpollettering till sjukvårdsanstalt äga rum. Därjämte synes den fria tandvården av praktiska skäl böra begränsas till personal, som är i militärtjänstgöring. Under tjänstledighet, efter avsked eller efter hemförlovning bör således rätt att åtnjuta fri tandvård upphöra.

Officerare och underofficerare eller vederlikar, som under vissa villkor äga rätt till fri sjukvård, böra tills vidare icke erhålla fri tandvård i samma utsträckning utan endast efter vederbörande militärläkares medgivande, enär verksamheten vid tandvårdsanstalterna härigenom eljest kunde förfela sitt huvudändamål, nämligen behandlingen av manskapets tänder för bibehållande av dess militära tjänstduglighet.

Sammanfattning.

Tandvården vid armén har till uppgift att förebygga och behandla tandsjukdomar samt att vid förlust av tänder återställa tuggförmågan, så att allmänna hälsotillståndet icke därav lider. Tandvården omfattar sålunda hygieniska anvisningar för tändernas skötsel, behandling av akuta sjukdomsfall, avlägsnande av tandrötter och tänder, som icke kunna med fördel bibehållas samt av tandsten, behandling av sådana skadade, för tuggförmågan viktiga tänder, vilka äro lämpliga att iståndsätta, samt insättning av konstgjorda tänder, då tänder förlorats genom olyckshändelse i militärtjänsten eller då tuggförmågan genom förlust av ett större antal tänder blivit så nedsatt, att allmänna hälsotillståndet därav lider.

Tandvården lämnas vid tandvårdsanstalter inom truppförbandens förläggningsorter och handhaves av legitimerade tandläkare, vilka äro anställda såsom föreståndare vid dessa anstalter.

För verksamheten vid arméns tandvårdsanstalter gälla av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse utfärdade föreskrifter.

Tandvårdsanstalterna äro underställda vederbörande militärmyndighet och stå under överinseende av respektive truppförbandsläkare, vilka skola övervaka tandvården samt äga att vidtaga för dess ändamålsenliga utövande erforderliga åtgärder.

Föreståndare för tandvårdsanstalt anställs genom arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses försorg medelst förordnande för en tid av högst 3 år i sänder och mot ett bestämt årligt arvode, vars belopp beräknats efter en ersättning av 5 kronor för hel arbetstimme och vilkas storlek framgår av bifogade förteckning över arméns tandvårdsanstalter och tandläkararvoden (bil. 1).

Såsom biträden vid tandvårdsanstalterna kommanderas i mån av tillgång tandläkare, vilka skola fullgöra dem åliggande värnpliktstjänstgöring.

Kostnaderna beräknas (bil. 4) under första året till 100,000 kronor och sedermera årligen till ett belopp av 53,400 kronor.

Rätt till fri tandvård, fria läkemedel och materialier tillkommer under fredstid i regeln endast personal av manskapklass.

Förslagens bilagor 1 och 4.*)

Bil. 1.

Förteckning över arméns tandvårdsanstalter jämte tandläkararvoden.

Förläggningssort, truppförband,	Arvode.
<i>I. arméfördelningen.</i>	
Karlskrona, I. 7	900: —
Växjö, I. 11	900: —
Halmstad, I. 16	900: —
Kristianstad, I. 24, A. 3	1,200: —
Lund, I. 25	900: —
Hälsingborg, K. 5 (I. bat.)	500: —
Landskrona, K. 5 (II. bat.)	500: —
Ystad, K. 6	900: —
Malmö, K. 7	500: —
Hässleholm, T. 4	500: —
	7,700: —
<i>II. arméfördelningen.</i>	
Linköping, I. 4; I. 5; T. 6	1,200: —
Jönköping, I. 12; A. 6	1,200: —
Eksjö, I. 21; K. 4	900: —
	3,300: —
<i>III. arméfördelningen.</i>	
Vänersborg, I. 6	900: —
Skövde, I. 9; K. 3; T. 2	1,200: —
Borås, I. 15	900: —
Uddevalla, I. 17	900: —
Göteborg, A. 2	900: —
Karlsborg, A. 8 (I. bat.); Ing. 2	900: —
	5,700: —
<i>IV. arméfördelningen.</i>	
Stockholm Ö. I. 1; I. 2; K. 2	1,200: —
Stockholm V. K. 1; A. 1; Ing. 1; Ing. 3	1,200: —
Örebro, I. 3; T. 1	900: —
Strängnäs, I. 10	900: —
Vaxholm, I. 26	900: —
	5,100: —

*) Bilagorna 2 och 3 upptaga normalutrustning för tandvårdsanstalt och behöva ej här återgivas. De finnas publicerade i »Sveriges tandläkarförbunds tidning», nr 4 år 1915.

V. arméfördelningen.

Uppsala, I. 8; A. 5	1,200: —	
Falun, I. 13	900: —	
Västerås, I. 18	900: —	
Karlstad, I. 22	900: —	
Sala, T. 5	500: —	4,400: —

VI. arméfördelningen.

Gävle, I. 14	900: —	
Umeå, I. 20; K. 8	900: —	
Östersund, I. 23; A. 4	1,200: —	
Sollefteå, I. 28; T. 3	900: —	3,900: —

Bodens trupper.

Boden, I. 19; A. 8; Ing. 4	1,200: —
--------------------------------------	----------

Gottlands trupper,

Visby, I. 27; A. 7	900: —
Summa kronor	32,200: —

Bil. 4.

Kostnadsberäkning för tandvårdens ordnande vid armén.

I. Årliga anslag.

1. Arvoden till 35 st. tandläkare.

9 st. vid större tandvårdsanstalter å	1,200: —	
21 » » medelstora » »	900: —	
5 » » mindre » »	500: —	
enligt bifogade förteckning	32,200: —	
till sjukvårdsstyrelsens förfogande för ersättning till sak-		
kunnigt biträde	1,200: —	33,400: —

2. Kostnader för fyllningsmateriel och slitage.

vid 9 st. större tandvårdsanstalter å	300: —	2,700: —	
» 21 » medelstora » »	200: —	4,200: —	
» 5 » mindre » »	100: —	500: —	
till sjukvårdsstyrelsens förfogande för samma ändamål		2,600: —	10,000: —

3. Kostnad för konstgjorda tänder. Anslaget är beräknat efter tandvårdsanstalternas storlek till 300 kr. för större anstalt

» 200 » » medelstor »
» 100 » » mindre »

och torde lämpligen bestämmas till visst belopp per arméfördelning o. s. v. sålunda:

I. arméfördelningen	1,700: —	
II. »	800: —	
III. »	1,300: —	
IV. »	1,200: —	
V. »	1,000: —	
VI. »	900: —	
Bodens trupper	300: —	
Gottlands »	200: —	
Till sjukvårdsstyrelsens förfogande för liknande ändamål	2,600: —	10,000: —
	<u>Summa årlig kostnad</u>	<u>53,400: —</u>

II. Extra anslag.

Kostnad för första uppsättning av instrument m. m. till 35 tandvårdsanstalter å 1,500 kr.	52,500: —	
Häriifrån avgår kostnad för redan nu befintlig instrumentutredning	5,900: —	46,600: —
	<u>Summa kostnad</u>	<u>100,000: —</u>

Vidimeras;

Ex. officio:

Robert Sällberg.